

УДК 342.7:477

О. П. Мельничук
кандидат юридических наук

МОДЕЛІ ВІДНОСИН ДЕРЖАВИ ТА ЦЕРКВИ: КРИТЕРІЇ КЛАСИФІКАЦІЇ ТА ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ В УКРАЇНІ

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Задеклароване в міжнародних актах та визначене в національному законодавстві право людини на свободу віросповідання потребує на сьогодні якісного правового регулювання, в тому числі чіткої визначеності специфіки його адміністративно-правового забезпечення. Сьогодні церква відіграє роль одного із інститутів громадянського суспільства та перестає бути чимось відособленим як від держави, так і інститутів громадянського суспільства. Подальша розбудова демократичної правової держави та становлення громадянського суспільства в сучасній Україні потребує налагодження автономних і, в той же час, партнерських взаємовідносин між державою і релігійними організаціями.

Визначення та врахування моделей відносин держави та церкви є важливим, по-перше, для загального розуміння будови відносин між державою та церквою в історичному та географічному аспекті, які існували і сьогодні існують в країнах світу, по-друге, для усвідомлення особливостей відносин, які сьогодні на законодавчому рівні закріплені між державою та церквою в Україні, по-третє, для усвідомлення ролі права, в тому числі і адміністративного права, у фіксації таких стосунків.

Власне це і обумовлює актуальність теми наукової статті.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, у яких започатковане розв'язання проблеми та виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, яким присвячена стаття. Історичні та сучасні моделі відносин держави та церкви досліджувались в чисельних наукових джерелах, зокрема, ці питання висвітлювались в працях М. Бабій, П.С. Богомазова, Д.О. Вовк, Ю.Г. Кальниш, В. Климова, О.С. Мелехової, С. Оніщук, М.М. Палінчак, Г.Л. Сергієнко, С.А. Шаправського та ін.

Разом з тим, у вітчизняній юриспруденції ґрунтовних досліджень, присвячених особливостям моделі відносин держави та церкви в Україні, наразі бракує. До того ж занадто мало праць, які б звертали увагу на особливості адміністративно-правового забезпечення відносин держави та церкви.

Постановка завдань. Основними завданнями, розв'язанню яких присвячена дана стаття, є наступні:

1. Дослідити класифікації моделей відносин держави та церкви, які пропонуються в наукових джерелах.

2. Здійснити критичний аналіз класифікації моделей відносин держави та церкви.

3. Визначити особливості моделі відносин держави та церкви, яка регламентується законодавством України.

Виклад основного матеріалу. Розглянемо більш детально класифікації моделей відносин держави та церкви, що пропонуються в юридичній літературі.

Наприклад, К. Дьюрем пропонує виділяти наступні види державно-церковних режимів: 1) невороже відокремлення; 2) бездумна нечутливість; 3) ворожеча щодо релігії; 4) відкрите переслідування релігії [1, с. 48-50]. Тобто перший режим говорить про автономність держави та церкви, які утримуються від втручання у діяльність один одного, що зафіксовано в нормах права. Другий режим свідчить про байдужість держави до релігії, справ церкви та її діяльності. Це призводить до того, що держава не будує паритетних відносин із церквою, а тому на законодавчому рівні специфіка реалізації права особи на свободу віросповідання може не в достатній мірі регламентуватись. Третій режим відносин держави та церкви говорить про наявність в державі панівної ідеології, яка критично ставиться до релігії як одного із світоглядів людини, разом з тим, дозволяє діяльність релігійних об'єднань на території країни, але під суровим контролем з боку держави. Четвертий же режим відносин держави та церкви свідчить про репресивну політику держави по відношенню до релігійних об'єднань та осіб, які реалізують своє право на свободу віросповідання.

Разом з тим, запропонована К. Дьюрем класифікація базується виключно на ставленні держави до церкви і не враховує можливих моделей відносин держави та церкви, де над державою домінує церква. До того ж, слово «режим», яке використовує К. Дьюрем в класифікації, повинно розкривати специфіку засобів та механізмів впливу держави на церкву, тоді як воно характеризує відношення людини до релігії та церкви – «невороже чи вороже ставлення», «бездумна нечутливість». Тобто державі приписуються властивості, які притаманні окремій людині чи людям взагалі.

С. Феррарі критикує класифікацію відносин держави і церкви, яка поділяє такі відносини на три види – відокремлення, конкордат і національні церкви. Вчений вважає її:

- застарілою, адже вона не відображає реально-го стану відносин в сучасних державах світу;

- малокорисною для розуміння сучасних розробок в області цих взаємозв'язків (тобто класифікація втратила методологічне значення, а тому не може використовуватись в наукових дослідженнях);

- такою, що перебільшує формальні аспекти моделей відносин держави і релігійних організацій (адже за формальними аспектами завжди приховуються специфічні змістовні нюанси, які можуть повністю змінити уяву про відносини держави та церкви в конкретній країні);

- не приділяє достатньої уваги юридичним правам громад віруючих, механізмам захисту цих груп і індивідів та їх прав [2, с. 66].

Погоджуємося з С. Феррарі в тому, що класифікація відносин держави та церкви повинна, по-перше, використовувати один критерій поділу, по-друге, мати науково-методологічне значення, та, по-третє, враховувати стан відносин держави і церкви в сучасному світі.

Г.Л. Сергієнко у своїй дисертації, яка присвячена визначенню ролі конституційно-правового регулювання відносин держави і релігійних організацій в Україні, не пропонує повного переліку можливих історичних моделей відносин держави та церкви, але звертає увагу на окремі питання, що стосуються даної тематики [3]. Вчена наголошує, що незалежно від того до якої теоретичної моделі відносин держави та церкви відноситься та чи інша країна, завжди виникає необхідність визначення «підходу» даної країни до свободи віросповідання, тобто такий підхід є ліберальним чи консервативним [3, с. 18-19]. Повністю погоджуючись з думками М. Інтровігне [4, с. 12], Г.Л. Сергієнко стверджує, що ліберальний підхід, по-перше, гарантує більшу міру свободи релігії в межах будь-якої моделі відносин держави та церкви, по-друге, правове регулювання відносин держави і релігійних організацій в таких моделях спрямоване на забезпечення реалізації свободи віросповідання. Консервативний же підхід, на думку Г.Л. Сергієнко, часто призводить до масових і грубих порушень свободи віросповідання, до конфліктів держави з церквою, адже при такому підході правове регулювання перетворюється в один із засобів контролю за об'єднаннями віруючих і, як результат, безпідставно обмежує їх діяльність [3, с. 18-19].

Якщо в цілому розмірковувати про суспільні відносини та їх розвиток (еволюцію), то ліберальний підхід при вирішенні проблем суспільства завжди буде у виграшному (пріоритетному) становищі, адже враховуватиме тенденції сучасно-

го розвитку суспільства. Тоді як консервативний підхід оперує традиціями, які з кожним роком мають все менший і менший зв'язок з реальним станом речей у суспільстві. Відносини держави та церкви, які використовувались в країнах середньовіччя, не можуть бути стандартами для сучасних країн світу. Тому використання ліберального та консервативного підходів при характеристиці моделей відносин держави та церкви вважаємо цікавим та пізнавальним, але не виправданим з наукової точки зору. Тому не в повній мірі підтримуємо намаганнями Г.Л. Сергієнко та В. Єленського характеризувати модель відносин держави і церкви в Україні через призму ліберального підходу. Наприклад, В. Єленський українську модель відносин держави і церкви оцінює як ліберальну [5, с. 10], Г.Л. Сергієнко стверджує, що конституційно-правове регулювання взаємозв'язків Української держави і церкви теж є ліберальним [3, с. 20]. Такий підхід дає лише загальне уявлення про стан відносин держави та церкви в Україні (наприклад, про те, що відсутнє переслідування окремих релігійних об'єднань, що держава не проповідує ідеологію атеїзму і ін.). Разом з тим, такий підхід не розкриває в повному обсязі всю специфіку відносин держави та церкви, що існують в Україні.

С.В. Сьомін, Ю.Г. Кальниш і В.М. Петрик пропонують в основу класифікації моделей відносин держави та церкви покласти політичні аспекти їх взаємодії. На підставі цього критерію виділяються три види взаємовідносин держави та церкви:

1) синкретична, яка характеризується наступними ознаками: а) церква і держава є невід'ємними частинами суспільного організму; б) один із інститутів підпорядковує собі інший (домінант церкви над державою чи, навпаки, держави над церквою); в) поділяється на систему державної церкви, систему національної церкви, клерикальну систему, теократичну державу;

2) антагоністична, яка має наступні ознаки: а) держава сприймає церкву як специфічний інститут в суспільному організмі; б) відношення держави до церкви коливається від ігнорування до ворожого ставлення;

3) симбіотично-партнерська, яка характеризується такими ознаками: а) держава та церква є рівноправними суб'єктами взаємовигідних відносин; б) співпраця церкви та держави можлива у соціальній сфері; в) не допускається злиття інтересів церкви з інтересами держави; г) церква не протиставляє себе державі [6, с. 72-73].

Запропонована класифікація є результатом теоретичного абстрагування, яке враховує загальні та найбільш розповсюджені ознаки відносин держави та церкви. Разом з тим, ця класифікація не враховує індивідуальних особливостей відносин держави та церкви, що сформувалися і реалізуються в окремо взятій країні світу. Наприклад,

запропонована вище класифікація дозволяє лише стверджувати, що в Україні існують симбіотично-партнерські відносини держави та церкви. Всі інші особливості відносин держави та церкви в Україні доведеться виводити самостійно на підставі аналізу положень національного законодавства. Тому повністю погоджуємося з думками С. Онищук, який критикуючи вище вказану класифікацію зазначає: «Цілком очевидно, що наведені вище моделі ніколи не існували і не існують у чистому вигляді. ... в рамках певної моделі відносин держави і релігійних інститутів можливе існування різних її версій. ... наявні класифікації ґрунтуються на різних критеріях, при тому що державно-церковні відносини в кожній окремо взятій країні склалися історично з урахуванням комплексу чинників – політичних, соціальних, конфесійних тощо» [7, с. 62].

Науковці Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Кураса НАН України намагаються характеризувати моделі відносин держави та церкви через призму державної політики до релігії, релігійних організацій та віруючих. Вони виділяють такі види державної політики [6, с. 206-208]:

1) теократична політика, де обов'язкова державна ідеологія є водночас обов'язковою релігійною ідеологією, а певна релігійна доктрина є центральною складовою політичного життя;

2) «пом'якшена» редакція теократичної політики – це політика, яку здійснюють держави, які ототожнюють себе лише з однією релігією;

3) політична модель, яка передбачає існування державної церкви;

4) політика виокремлення групи релігійних організацій, які отримують політичне та юридичне визнання і, відповідно, захист з боку держави;

5) коопераційний тип політики держави, що спрямована на співпрацю з релігійними організаціями;

6) сепараціоністський тип політики, яка може перебувати в дуже широкому діапазоні від нейтрального, доброзичливого і до антагоністичного ставлення [6, с. 206-208].

Наприклад, С. Онищук вважає, що ця класифікація має одну важливу перевагу над іншими класифікаціями моделей відносин держави та церкви – враховує особливості реалізації державної політики в конкретній країні по відношенню до релігії та релігійних організацій [7, с. 62]. З такою думкою не можемо погодитись з наступних причин: по-перше, запропонована класифікація не враховує всі історичні моделі відносин держави та церкви; по-друге, сепараціоністський тип політики має занадто широкий спектр взаємовідносин держави та церкви – від доброзичливого до ворожого, що вимагає від держави використання різних організаційно-правових ме-

ханізмів; по-третє, ця класифікація не дозволяє розкрити особливості, що притаманні політиці України у сфері релігії. Наприклад, положення Конституції України дозволяють говорити про існування в Україні сепараціоністської моделі відносин держави та церкви, але С. Онищук сам підкреслює, що така модель має занадто широкий та суперечливий спектр взаємовідносин – від доброзичливого до ворожого відношення, що принижує науково-методологічне значення запропонованої вище класифікації.

Розгорнутий науковий підхід пропонує Д.О. Вовк, який намагається у своїй класифікації моделей відносин держави та церкви об'єднати як історичні, так і сучасні тенденції. Використовуючи такий критерій класифікації як «правовий статус церкви у державі» вчений пропонує виділяти чотири моделі стосунків держави та церкви: 1) примат церкви над державою; 2) підпорядкування церкви державі; 3) державно-церковне протистояння; 4) автономія держави і церкви [8, с. 159].

Модель примату церкви над державою, на думку Д.О. Вовк, характеризується наступними ознаками:

а) домінуюче положення церкви у всіх сферах суспільного життя (політичній, соціально-культурній, правовій, тощо);

б) право не відокремлене від релігії, а тому за порушення релігійних норм можуть передбачатися правові санкції [9, с. 75];

в) релігійна ідеологія поступово домінуючою у суспільстві, витісняючи будь-які інші світоглядні концепції;

г) державна влада у таких країнах може проявлятися у двох формах теократії [10, с. 44]: 1) влада монарха як намісника Бога на землі (папоцезаризм); 2) сучасні теократії (Ватикан) [8, с. 159].

Модель підпорядкування церкви державі, на думку Д.О. Вовк, характеризується наступними ознаками:

а) виникла в європейських державах, в яких перемогла Реформація або відбулося зміцнення державної влади у відповідь на державницькі прагнення церкви;

б) визнання суверенітету держави на всій її території і над усіма суб'єктами, в тому числі і над релігійними общинами;

в) наявність в країні однієї державної чи офіційної церкви, яка отримує всляку підтримку з боку держави;

г) права релігійних об'єднань, які не відносяться до державної чи офіційної церкви, суттєво обмежені;

ґ) історичними прикладами такої моделі відносин є Візантія та Російська імперія [8, с. 160].

Модель державно-церковного протистояння, на думку Д.О. Вовк, характеризується наступними ознаками:

а) притаманна країнам, в яких панує офіційна ідеологія, а влада сконцентрована в руках ідеологічного керівництва (наприклад, фашистська Німеччина, СРСР, КНДР);

б) релігійні об'єднання примусово усуваються від будь-якого впливу на політичні чи правові процеси в країні;

в) мінімізується вплив церкви у сфері освіти або соціальної допомоги;

г) церква позбавлена економічного базису шляхом націоналізації церковного майна;

ґ) держава виступає антагоністом церкви, але не є повним антагоністом релігії [8, с. 161].

Модель автономного існування держави і церкви, на думку Д.О. Вовк, має дві історичні форми прояву – сепараційна і коопераційна. Сепараційна форма характеризується наступними ознаками:

а) рівність усіх релігійних організацій перед законом (тобто відсутній поділ на офіційну церкву та інші);

б) відсутність з боку держави матеріальної підтримки релігійним організаціям;

в) невтручання держави у внутрішні справи церкви за винятком випадків грубих порушень законодавства з боку останньої;

г) відстороненість церкви від виконання державних функцій;

ґ) надання релігійної освіти виключно в недержавних освітніх закладах;

д) сепараційна форма відносин держави та церкви використовується у США, Франції, Південній Кореї, Японії [8, с. 162; 11, с. 79; 12, с. 65].

Коопераційна форма відносин держави та церкви характеризується наступними ознаками:

а) визнання державою релігійних шлюбів;

б) наявність у державних закладах освіти релігійної освіти, що, як правило, супроводжується правом особи відмовитись від отримання такої освіти;

в) наявність з боку держави матеріальної підтримки для церкви, також заохочення такої підтримки з боку приватних осіб;

г) можливість фінансування соціальних програм церкви та співпраця у галузі охорони культурних пам'яток, що мають релігійне значення і одночасно історичну цінність;

ґ) коопераційна форма відносин держави та церкви використовується у Італії, Іспанії, Литві, Великій Британії, Швеції і ін. [8, с. 162; 11, с. 83-84].

Класифікація моделей відносин держави та церкви, що запропонував Д.О. Вовк, на нашу думку, має декілька переваг, що відрізняють її від інших вище наведених класифікацій.

По-перше, запропонована класифікація враховує історичні моделі відносин держави та церкви, що дає можливість вивчати і досліджувати, наприклад, особливості «папоцезаризму».

По-друге, сепараційна модель відносин держави та церкви розглядається у сучасному контексті та чітко відмежовується від тих моделей, в яких держава негативно або вороже ставиться до релігії та церкви.

По-третє, коопераційна модель відносин держави та церкви характеризується ознаками, які розкривають не тільки автономність цих двох інститутів, а й можливість співпраці держави із церквою, державну підтримку церкви, особливий правовий статус церкви у суспільстві, тощо.

По-четверте, класифікація, запропонована Д.О. Вовк, дає можливість одразу ж визначитись із моделлю відносин держави та церкви, що проголошені Конституцією України. Національне законодавство закріплює сепараційну модель відносин держави та церкви, адже Конституція України та Закон України «Про свободу совісті та релігійні організації» передбачають, по-перше, рівність усіх релігійних організацій перед законом, по-друге, відсутність з боку держави матеріальної підтримки релігійним організаціям, по-третє, невтручання держави у внутрішні справи церкви, по-четверте, відстороненість церкви від виконання державних функцій і, по-п'яте, здійснення релігійної освіти виключно в недержавних освітніх закладах.

Висновки та перспективи подальших розвідок. На підставі проведеного дослідження можна зробити наступні висновки.

Класифікація відносин держави та церкви повинна, по-перше, використовувати один критерій поділу, по-друге, мати науково-методологічне значення, та, по-третє, враховувати стан відносин держави і церкви в сучасному світі. Більшість класифікацій, які пропонуються в науковій літературі мають наступні вади: а) є застарілими, адже не відображають реального стану відносин в сучасних державах світу; б) є малокорисними для пояснення сучасних змін, які відбуваються в стосунках між державою та церквою (тобто класифікація втратила методологічне значення); в) є такою, що перебільшує формальні аспекти і не помічає нюансів відносин держави і релігійних організацій; г) не приділяє достатньої уваги юридичним правам громад віруючих та механізмам реалізації і захисту цих прав.

В умовах інтеграції країн Європи, в умовах глобалізації культур і економік різних країн, єдиною моделлю відносин держави та церкви, яка не буде мати руйнівного впливу на національні культури і, в той же час, забезпечувати право особи на свободу віросповідання, є модель автономії держави і церкви, де церква за своїм статусом є інститутом громадянського суспільства. Всі інші історичні моделі відносин держави та церкви, зокрема, модель держави з офіційно узаконеною і фактично панівною церквою (державною церквою) або мо-

дель держави з визначеною традиційною релігією (конфесією) в суспільстві, яка посідає пріоритетне становище серед інших віросповідань, будуть в більшій чи меншій мірі порушувати автономність держави і церкви у суспільстві, а разом з цим, обмежувати право особи на свободу віросповідання.

Найважливішими сьогодні є два важливі чинники, що обумовлюють необхідність змін відносин держави та церкви взагалі в Європі та безпосередньо в Україні: 1) змінилась сутність держави як політико-територіальної організації суспільства, а також її роль у суспільному житті, розвитку людства та захисті населення; 2) змінилась церква та її місце і роль у суспільстві. Еволюція держави та церкви неодмінно позначається і на моделях відносин між ними. В умовах функціонування і процвітання світських держав, в умовах розбудови демократичних, правових і соціальних держав, модель автономії держави і церкви є найбільш вивірною та виваженою для уникнення в Україні конфліктів на релігійному ґрунті.

Література

1. Дьюрем К. Перспективи щодо релігійної свободи: порівняльна структура. *Релігійна свобода і права людини: Правничі аспекти*. У 2 т. Т. 2. Львів: Свічачо, 2001. С. 23–76.
2. Феррари С. Церковь и государство в Западной Европе: итальянская модель. *Религиозная свобода: модели церковно-государственных отношений стран Западной Европы и США. Научный ежегодник* / Отв. ред. док-р. филос. наук А.Н. Колодный. Київ: Институт философии им. Г.С. Сковороды НАН Украины, 1996. С. 66–78.
3. Сергієнко Г.Л. Роль конституційно-правового регулювання відносин держави і релігійних організацій у гарантуванні свободи віросповідання в Україні: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.02 – конституційне право. Національна юридична академія України імені Ярослава Мудрого. Харків, 2004. 181 с.
4. Інтровігне М. Свобода релігій в Європі. *Релігійна свобода: природа, правові і державні гарантії: науковий щорічник* / За заг. ред. док-ра. филос. наук А. Колодного і канд. филос. наук В. Єленського. Київ: Інститут філософії ім. Г.С. Сковороди НАН України, 1999. С. 9–12.
5. Єленський В. Релігійна свобода: українська реальність і світовий досвід. *Релігійна свобода і права людини: Правничі аспекти*. У 2 т. Т. 2. Львів: Свічачо, 2001. С. 7–22.
6. Державно-церковні відносини: світовий досвід і Україна (історико-політичний аналіз) / С. Сьомін, Ю. Кальниш, В. Петрик. Київ: Вид-во Європ. ун-ту, 2002. 135 с.
7. Онищук С. Формування партнерської моделі державно-церковних відносин в Україні: теоретичні та прикладні засади. *Збірник наукових праць «Ефективність державного управління»*. 2015. Випуск 42. С. 61–67.
8. Вовк Д.О. Право і релігія: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01 – теорія та історія держави і права; історія політичних і правових вчень. Національна юридична академія України імені Ярослава Мудрого. Харків, 2008. 211 с.
9. Чиркин В.Е. Государствование: учебник. 2-е изд., испр. и доп. Москва: Юристъ, 2000. 384 с.
10. Тимошенко В.І. Теократія: ідея та соціальна реальність. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2005. № 2 (40). С. 37–45.
11. Котляревська Г.М. Моделі нормативного регулювання взаємин між державою та церквою. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2003. № 1 С. 78–85.
12. Міма І.В. Моделі державно-церковних відносин: порівняльний аспект. *Держава і право: Збірник наукових праць: Юридичні і політичні науки*. 2005. Випуск 29. С. 63–70.

Анотація

Мельничук О. П. Моделі відносин держави та церкви: критерії класифікації та правове забезпечення в Україні. – Стаття.

У роботі досліджено класифікації моделей відносин держави та церкви, які пропонуються в наукових джерелах, здійснено їх критичний аналіз та визначені особливості моделі відносин держави та церкви в Україні. Встановлено, що класифікація відносин держави та церкви повинна, по-перше, використовувати один критерій поділу, по-друге, мати науково-методологічне значення, та, по-третє, враховувати стан відносин держави і церкви в сучасному світі. Доведено, що більшість класифікацій, які пропонуються в науковій літературі мають наступні вади: а) є застарілими, адже не відображають реального стану відносин в сучасних державах світу; б) є малокорисними для пояснення сучасних змін, які відбуваються в стосунках між державою та церквою (тобто класифікація втратила методологічне значення); в) є такими, що перебільшують формальні аспекти і не помічає нюансів відносин держави і релігійних організацій; г) не враховують юридичні права громад віруючих та механізми реалізації і захисту цих прав. Зроблено висновок, що в умовах інтеграції країн Європи, в умовах глобалізації культур і економік різних країн, єдиною моделлю відносин держави та церкви, яка не буде мати руйнівного впливу на національні культури і, в той же час, забезпечувати право особи на свободу віросповідання, є модель автономії держави і церкви, де церква за своїм статусом є інститутом громадянського суспільства. Всі інші історичні моделі відносин держави та церкви, зокрема, модель держави з офіційно узаконеною і фактично панівною церквою (державною церквою) або модель держави з визначеною традиційною релігією (конфесією) в суспільстві, яка посідає пріоритетне становище серед інших віросповідань, будуть в більшій чи меншій мірі порушувати автономність держави і церкви у суспільстві, а разом з цим, обмежувати право особи на свободу віросповідання. Обґрунтовано, що існує два важливі чинники, які обумовлюють необхідність змін відносин держави та церкви взагалі в Європі та безпосередньо в Україні: 1) змінилась сутність держави як політико-територіальної організації суспільства, а також її роль у суспільному житті, розвитку людства та захисті населення; 2) змінилась церква та її місце і роль у суспільстві. Еволюція держави та церкви неодмінно позначається і на моделях відносин між ними. На підставі цього зроблено висновок, що в умовах функціонування і процвітання світських держав, в умовах розбудови демократичних, правових і соціальних держав, модель автономії держави і церкви є найбільш вивірною та виваженою для уникнення в Україні конфліктів на релігійному ґрунті.

Ключові слова: релігія, церква, відносини держави та церкви, моделі відносин держави та церкви, правове регулювання відносин держави та церкви.

Summary

Melnychuk O. P. Models of the state-church relations: classification criteria and legal support in Ukraine. – Article.

The article studies classifications of the models of the state-church relations, which are available in scientific sources, and carries out their critical analysis and determines features of the models of the state-church relations in Ukraine. It is established that a classification of the state-church relations should, first, use one division criterion, second, be of scientific-methodological importance and, third, take into account the status of the state-church relations in the modern world. The research proves the majority of the classification available in scientific literature has the following downsides: a) they are outdated because they do not reflect the real state of relations in modern countries; b) they are not really useful for explaining the current changes that are taking place in the state-church relations (i.e. the classification has become methodologically irrelevant); c) they exaggerate the formal aspects and neglect the finer points of the relationship between the state and religious organizations; d) they do not take into account the legal rights of communities of believers and mechanisms for the implementation and protection of these rights. The article concludes that in the context of integration of European countries and globalization of cultures and economies of different countries, the only model of the state-church relations,

which will not have a destructive impact on national cultures and, at the same time, ensure the human right to freedom of religion is the model of autonomy of the state and the church in which the church is an institution of civil society by its status. All other historical models of the state-church relations – in particular, the model of the state with the officially authorized and de facto dominant church (state church) or the model of the state with a certain traditional religion (denomination) of society, which takes pride of place among other religions – will be violating the autonomy of the state and the church in society in a greater or lesser degree, and at the same time, restrict the human to freedom of religion. It is reasoned that there are two important factors which stipulate the need to change the state-church relations in Europe and Ukraine: 1) the essence of the state as a political-territorial organization of society, as well as its role in public life, human development and population protection, has changed; 2) the church and its place in society have transformed. The evolution of the state and the church inevitably affects the models of relations between them. Based on the above, the author concludes that in the context of the functioning and prosperity of secular states, building democratic, constitutional and social states, the model of autonomy of the state and the church is the most considered and balanced to avoid religious-based disputes in Ukraine.

Key words: religion, church, state-church relations, models of state-church relations, legal regulation of state-church relations.